

Р.В. ЯКОВЕНКО

аспірант Київського національного університету ім. Т.Шевченка

Roman Yakovenko

A post – graduate student of Shevchenko Kyiv National University

**СТРАХУВАННЯ ЯК ВАЖІЛЬ ВПЛИВУ НА ДЕМОГРАФІЧНІ
ПРОЦЕСИ
INSURANCE AS A LEVER OF INFLUENCE ON DEMOGRAPHIC
PROCESSES**

Анотація. Досліджуються теоретико-методологічні засади впливу страхових відносин на демографічні процеси. Визначено сфери, аспекти та способи позитивного впливу на демографічні та економічні ускладнення в соціально-економічному секторі України.

Annotation. Theoretically-methodological bases of influence of insurance relations on demographic processes are investigated. Spheres, aspects and ways to making better demographic and economic problems in modern Ukraine are determined.

Ключові слова. Демографічна криза, страхування, кредитна система.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Актуальність написання даної статті обумовлена демографічною кризою в Україні, та відповідними ускладненнями в системі соціально-економічних відносин. В багатьох аспектах, зокрема щодо подолання надмірного рівня смертності та його суттєвого перевищення над рівнем народжуваності, сучасна демографічна політика в Україні не має стратегічного напрямку та належної теоретичної бази, носить короткостроковий характер і спрямована на подолання окремих наявних проблем. При цьому відсутні системні довгострокові заходи що спрямовані на їх запобігання та формування сприятливого демографічного клімату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовний внесок в розробку загальної теорії страхування зробили такі вчені, як В. Базилевич, С. Осадець, Л. Ларіонова, О. Барановський, Н. Іванова, О. Заруба, Н. Внукова,

С. Єфімов. Також в процесі написання статті використані спеціалізовані напрямки досліджень О. Кашенка, В. Лозового, Ю. Лісіцина, В. Борисової, Н. Архіпової. До цього моменту в системі наукового пошуку був відсутній аналітичний підхід щодо визначення усієї сфери застосування страхування, та можливостей його використання з метою позитивізації соціально-демографічного стану.

Мета статті складається з трьох логічно та змістовно взаємопов'язаних елементів: формулювання нового завдання страхування в якості ефективного чинника впливу на демографічні процеси; визначення взаємозалежності між страхуванням, як однієї з економічних функцій кредитного капіталу та тенденціями демографічного розвитку; моделювання поєднання страхування з іншими способами соціально-економічного впливу на демографічні процеси з метою їх оптимізації.

Виклад основного матеріалу. Інструментарій соціально-економічного впливу на демографічні процеси є значним та, за умови його адекватного цільового застосування, доволі дієвим. Рівень доходів населення є однією з базових категорій, що визначають тривалість життя та причини його смертності. Перерозподіл наявного та прихованого грошового ресурсу як внаслідок дії ринкового механізму так і державного втручання в економічні процеси, можна розглядати як засіб непрямого та, доволі часто, несвідомого впливу на демографічні процеси. Неефективне здійснення ринкових перетворень обумовлює появу таких негативних явищ, як соціальна нерівність, обмеження населення до освіти, культури, охорони здоров'я, згортання процесу відтворення людського потенціалу, дестабілізація соціально-політичного стану [1, с. 6].

Концепція, що пояснює тенденції розвитку населення, ґрунтується на триаді “соціально-економічні умови – демографічна поведінка – інтенсивність демографічних процесів” [2, с. 4]. Використання грошово-кредитного механізму в якості пом'якшення економічних криз, таким чином здійснює вплив і на демографічні процеси, в розрізі створення сприятливих умов для

функціонування економічної системи на рівні країни чи регіону, підвищення рівня добробуту населення, соціального розвитку окремих складових суспільних відносин. Соціальна безпека передбачає не лише недопущення умов, які б привели до зниження рівня та якості життя людини, але й реальну наявність соціальних перспектив для всіх верств населення [3, с. 14].

За даними В.П. Войтенко [4, с. 216], зі збільшенням особистого споживання на величину, еквівалентну 100 долларам США, тривалість життя зростає на 1 рік. Особисте споживання за його впливом на тривалість життя більш ефективне, ніж узагальнений рівень економічного розвитку країни. При цьому ми можемо розглядати страхування, як спосіб підвищення рівня платоспроможності зараз і в майбутньому, локалізації ризику незадоволення особистих потреб та опосередкованого впливу рівень здоров'я і тривалість життя людини.

Ризик, який був би непомірно великим для однієї людини, розподіляється серед багатьох інших, кожен з яких отримує суттєво меншу міру ризику. Основною формою розподілу ризику є страхування, яке є також, свого роду, азартною грою. [5, с. 193]

Окрім того, що страхування обов'язково завдає страхувальникові певні втрати – це страховий внесок або втрати в зв'язку з настанням страхового випадку – загальний обсяг збитків може перетворитись на прибуток, страхування привносить певне психологічне заспокоєння страхувальнику, що може сприяти уникненню захворювань на психічному ґрунті або ж знизити рівень уваги людини до наявних небезпек, і, таким чином сприяти настанню страхового випадку або інших негараздів.

Питома вага страхування у ВВП України, як і раніше, залишається низькою. Наприклад, у 2005 р. питома вага страхування у ВВП склала близько 3,5%. Правда, це більше, ніж у минулі роки: у 2004 р. – 0,9%, у 2005 р. – 2%. Тому потенціал для росту страхового ринку України значний. До того ж, вітчизняним страховикам ще тільки має бути завоюватися довіра у споживачів. [6, с. 2]

До різних форм та груп ризиків, необхідно включити демографічний ризик, що зашкоджує повноцінному функціонуванню економіки на різних рівнях, в першу чергу як потенційна загроза обмеження обсягу споживачів та звуження внутрішнього сегменту ринку, та вірогідність обмеження чисельності трудових ресурсів з відповідним унеможливленням виведення економіки на межу виробничих можливостей.

Розглядаючи дію страхування у відповідності до визначеної проблематики його можна класифікувати за способом впливу, а саме: прямого та опосередкованого. В першому випадку йдеться про обмеження смертності, захворюваності, каліцтва, травматизму, а також про економічне пом'якшення їх наслідків у разі настання страхових випадків. При цьому, страхові компанії або інші активні суб'єкти страхування виступають ще й в якості фізичних осіб, що зацікавлені в унеможливленні настання демографічних ускладнень через зобов'язання матеріального відшкодування, та, в стратегічному вимірі, в майбутньому зменшенні клієнтської бази. Об'єктами страхових угод при цьому стають вже зазначені явища та події, механізм впливу на демографічні події в цьому разі має прямий характер.

Опосередкована дія здійснюється через перерозподіл кредитного ресурсу економіки, стимулювання економічної активності страхових установ та інституцій що з ними співпрацюють, і спрямована на підвищення рівня народжуваності, тривалості та якості життя. Йдеться про страхування майна, втрата якого може негативно вплинути на рівень добробуту та стати негативним стимулом щодо подальшої демографічної поведінки економічних суб'єктів. Особлива роль в цьому напрямку відводиться соціальному страхуванню, як амортизатору значних втрат у випадку кризових ситуацій та медичному страхуванню, як одному з її напрямків чи складових.

Серед чинників, які сьогодні визначають рівень здоров'я населення (стан природного довкілля, рівень життя, санітарна культура населення, його ставлення до свого здоров'я, дотримання гігієнічних правил у праці й побуті, міра поширення шкідливих звичок), важливе місце займає якість охорони

здоров'я, що включає доступність кваліфікованої медичної допомоги, рівень забезпечення населення медикаментами, рівень поширення сучасних методів лікування, загальна культура сфери медичного обслуговування [7, с. 50-51].

Широкий розвиток медичного страхування в країнах світу обумовлений наявністю великої кількості його позитивних якостей: воно органічно доповнює державну систему охорони здоров'я; забезпечує вільний доступ і високу якість медичної допомоги; є найбільш прибутковим способом вкладення капіталу [8, с. 21]. Медичне страхування може стати основою для розвитку страхових концернів, основою яких може бути страхова компанія, а решта її елементів (банки, інвестиційні компанії діагностичні та профілактичні центри, медичні установи і організації, центри соціальної реабілітації тощо) будуть сприяти уникненню страхових випадків, стимулюючи таким чином зростання зайнятості, підвищення рівня соціального обслуговування населення, здійснюючи таким чином як прямий, так і опосередкований вплив на демографічні процеси.

Розвиток форм та методів страхування є об'єктивною формою розвитку кредитних відносин та конкуренції в структурі страхових послуг. Але в даному випадку необхідно зазначити, що поява нових форм страхування можлива не лише за умови наявності такого бажання у страховика а й усвідомлення певної потреби у страхуванні на рівні колективної свідомості споживачів страхових послуг. Отже, повноцінний розвиток страхової справи має здійснюватись не лише за умов відповідного правового та інституціонального забезпечення, а й через механізм активної інформаційної політики.

Роль страхування дедалі більше засвоюється банками, що підвищує конкуренцію в страховому секторі. Крім цього, підвищується конкуренція між державним та недержавним страхуванням, що також має сприяти зниженню цін на послуги страхування, розширенню його асортименту та підвищенню якості сервісу.

Доволі ефективною може бути розробка індикативних планів діяльності страхових компаній з метою досягнення чітко визначених соціально-демографічних пріоритетів розвитку країни зокрема в розрізі страхування життя, звичайно за умов наявності таких пріоритетів.

В умовах загальної тенденції «переростання товарно-грошового господарства в товарно-кредитне» [9, с. 451], зростає роль кредитних ресурсів та кредитної системи, складовою якої є страховий сектор, до якого крім страхових фондів і компаній належать пенсійні фонди. Кредитні відносини теж сприяють позитивному розвитку демографічних подій, наприклад в галузі повнішого задоволення потреб, зокрема стосовно споживання вартісних товарів чи послуг (придбання коштовного спортивного інвентарю, здійснення дорогої операції чи тривалого курсу лікування тощо). Принциповим у даному напрямку є спроможність управління портфелем страхових внесків, що залежить від рівня професійної підготовки персоналу, його досвіду та морально-етичних установок економічної мотивації.

Нещодавні дослідження показали, що збільшення частки міжнародних грошових переказів у ВВП країни в середньому на 10% призводить до зменшення кількості людей, що живуть за межею бідності на 1.6% [10]. При цьому йдеться про інтернаціоналізацію системи валютного регулювання, як обов'язкового елемента кредитної системи світу, що формується.

Пенсійні фонди виконують активну демографічну функцію у випадку відповідного державного контролю за їх діяльністю, інтенсивність якого не може підвищуватись з метою обмеження діяльності недержавних пенсійних фондів, як інструменту ліквідації конкурентів для державного пенсійного фонду.

Внески до страхового сектору, як правило, є більш тривалими ніж до інших складових кредитної системи, що надає можливість реалізовувати довгострокові інвестиційні проекти, здійснювати інноваційні розробки та сприяти оновленню структури національної економіки, що здійснює вже

зазначений опосередкований вплив на демографічні процеси. Серед завдань держави, обов'язковим є забезпечення та сприяння розвитку страхового сектору, як чинника позитивного впливу на демографічні події та тенденції на рівні національного господарювання.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. На сьогоднішній день страхування може стати одним з найефективніших важелів соціально-економічного впливу на демографічні процеси в разі усвідомлення його стратегічної ролі та визначення пріоритетів державного регулювання кредитних відносин. Теоретичне значення проведеного дослідження полягає у розгляді напрямків впливу страхування на соціально-демографічний сектор. Практичне значення полягає у можливості взаємоузгодження приватного інтересу підприємця-страховика із національними загальнолюдськими цінностями в розрізі збереження чисельності нації, її творчого, соціально-економічного та культурного розвитку.

Основними проблемами страхового ринку України на сьогодні є його низька капіталізація, велика кількість малих компаній, не здатних повною мірою нести відповідальність по всіх страхових ризиках, відсутність ефективної інфраструктури ринку, висока питома вага перестраховання. Українські страховики поки не готові до вільної конкуренції зі своїми іноземними колегами, а це значить, що держава повинна забезпечити їм певну підтримку. Такий рівень державної допомоги має складатись із інформаційної підтримки діяльності нових та вже існуючих установ страхового сектору, спрощення процедури ліцензування страхових компаній, залучення страховиків та страхувальників до розробки програм регіонального розвитку а також державних програм національного значення тощо.

Література

1. Борецька Н.П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми. Монографія. – Донецьк: Янтра, 2001. – 352 с.
2. Прибиткова І.М. Основи демографії. – К.: АртЕк, 1995. - 265 с.
3. Штельмах О. Суспільно-географічні аспекти вивчення соціальної безпеки регіонів. // Молоді науковці – географічній науці: Зб. тез Міжнар. конф. – ВГЛ «Обрії», 2004. с. 13-15.
4. Войтенко В.П. Здоровье здоровых. – К.: Здоров'я, 1991. – 248 с.
5. Самуэльсон Пол Э., Нордхаус Вильям Д. Экономика.: Пер. с англ.: 16-е изд.: Уч. пос. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2000. – 688 с.: ил. – Парал. тит. англ.
6. <http://www.refine.org.ua/pageid-5047-2.html>
7. Зуб Л. Медико-організаційні фактори формування сучасної демографічної ситуації регіону. // Молоді науковці – географічній науці: Зб. тез Міжнар. конф. – ВГЛ «Обрії», 2004. с. 50-52.
8. Архіпова Н. Проблеми впровадження медичного страхування в Україні // Теорії мікро-макроекономіки. - 2006. - Вип. 25, С. 20-24.
9. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. – К.: Логос, 2003. - 631 с.
10. Adams, Richard H., Jr., John Page. International migration, remittances and poverty in developing countries // World Bank. – 2004. Nov. 15. – <http://econ.worldbank.org/>.